

UDK:373.015.31:331

Xosiyatposhsho AXMADALIYEVA,
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi dotsenti, PhD
E-mail: xosiyatposhshoaxmadaliyeva@gmail.com

Pedagogika fanlari doktori G.Maqsudova taqrizi asosida

10–11-SINF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILINI O'RGANISH JARAYONIDA “HAYOTIY KO'NIKMALAR”NI HAMKORLIK TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISH

Annotsatsiya

Mazkur maqolada 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilini o'rganish jarayonida hayotiy ko'nikmalarni hamkorlik texnologiyalari vositasida rivojlantirish masalasi tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi umumiy o'rta ta'limda chet tilini o'qitishning faqat lingvistik bilimlar bilan cheklanib qolmay, o'quvchilarda muloqot, jamoada ishlash, muammoni hal etish, mas'uliyatni taqsimlash, tanqidiy va ijodiy fikrlash kabi universal kompetensiyalarni ham shakllantirish zarurati bilan izohlanadi. Maqolada hamkorlikda o'qitish, kichik guruhlarda ishlash, juftlikdagi muloqot, loyiha usuli, rol o'ynash, muammoli vaziyatlar tahlili kabi yondashuvlarning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: hayotiy ko'nikmalar, hamkorlik texnologiyalari, ingliz tili ta'limi, jamoada ishlash, kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, muammo yechish, o'quvchi faolligi.

DEVELOPING LIFE SKILLS OF GRADE 10–11 STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH THROUGH COLLABORATIVE TECHNOLOGIES

Annotation

This article deals with the issues based on in-depth analysis of developing life skills among Grade 10–11 students through collaborative technologies in English language learning. The relevance of the study is explained by the growing importance of competence-based education in modern pedagogy. English language classes create a productive environment not only for linguistic development but also for fostering communication, teamwork, problem-solving, decision-making, critical and creative thinking skills. The study presents theoretical foundations, a review of national and international research, methodological recommendations, and experimental findings.

Keywords: life skills, collaborative technologies, English language teaching, teamwork, communicative competence, critical thinking, problem-solving, learner engagement.

РАЗВИТИЕ ЖИЗНЕННЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ 10–11 КЛАССОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА С ПОМОЩЬЮ ТЕХНОЛОГИЙ СОТРУДНИЧЕСТВА

Аннотация

В статье рассматривается развитие жизненных навыков учащихся 10–11 классов в процессе изучения английского языка с использованием технологий сотрудничества. Актуальность исследования обусловлена необходимостью формирования у школьников не только языковой компетенции, но и таких универсальных навыков, как коммуникация, умение работать в команде, решать проблемы, распределять ответственность, критически мыслить и проявлять инициативу. В работе анализируются педагогические возможности групповой и парной работы, проектного обучения, ролевых игр, обсуждений и проблемных заданий в условиях урока английского языка. Особое внимание уделяется методическим условиям, обеспечивающим активное участие учащихся и применение языка в жизненно значимых ситуациях.

Ключевые слова: жизненные навыки, технологии сотрудничества, обучение английскому языку, командная работа, коммуникативная компетенция, критическое мышление, решение проблем, активность учащихся.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar keskin o'zgarmoqda. Endilikda maktab bitiruvchisidan faqat fan bo'yicha nazariy bilim emas, balki real hayotda samarali yashash va faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar ham talab etiladi. Shu ma'noda “life skills” tushunchasi umumiy o'rta ta'lim tizimida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Hayotiy ko'nikmalar deganda shaxsning muloqot qilish, jamoa bilan ishlash, qaror qabul qilish, nizolarni bartaraf etish, muammoni hal qilish, vaqtni boshqarish, o'z his-tuyg'ularini nazorat qilish va turli ijtimoiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatlari tushuniladi. Zamonaviy o'quvchi aynan mana shu sifatlar asosida muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanadi.

Ingliz tili fanining imkoniyatlari bu borada ayniqsa kengdir. Chunki chet tilini o'rganish jarayoni muloqot,

hamkorlik, tinglash, fikr almashish, o'z nuqtayi nazarini ifodalash, boshqani tushunish va birgalikda qaror topishga asoslanadi. Demak, ingliz tili darslari nafaqat til birliklarini o'rgatish maydoni, balki o'quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish uchun qulay interaktiv muhit hamdir. O'zbekiston ta'lim amaliyotida ham kompetensiyaviy yondashuv, o'quvchiga yo'naltirilgan metodlar, kommunikativ ta'lim, innovatsion va interfaol texnologiyalarni joriy etishga katta e'tibor berilmoqda. Yaqin yillardagi mahalliy dissertatsiya va avtoreferatlarda ingliz tilini o'qitishda hamkorlik strategiyalari, muloqot madaniyati, kommunikativ kompetensiya va nutqiy vaziyatlardan foydalanishning samaradorligi alohida ta'kidlangan.

Ayniqsa, 10–11-sinf o'quvchilari yosh va psixologik xususiyatlari nuqtayi nazaridan hayotiy ko'nikmalarni faol

shakllantirish bosqichida turadi. Ular yaqin kelajakda oliy ta'lim, mehnat bozori, kasb tanlash, ijtimoiy munosabatlar va mustaqil hayotga kirib boradilar. Shu sababli bu yoshdagi o'quvchilarda ingliz tilini o'rganish bilan bir qatorda ijtimoiy muloqot, jamoada ishlash, mas'uliyat, tashabbuskorlik va moslashuvchanlikni rivojlantirish muhim metodik vazifaga aylanadi.

Hamkorlik texnologiyalari ana shu vazifani samarali hal etuvchi vositalardan biri hisoblanadi. Hamkorlikda o'qitish o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bunday muhitda o'quvchilar fikr almashadi, o'zaro yordam beradi, roli va vazifalarini taqsimlaydi, umumiy natijaga erishishga intiladi. Natijada ularda til ko'nikmalari bilan birga hayotiy ko'nikmalar ham tabiiy shakllanadi. So'nggi xalqaro tadqiqotlar ham hamkorlik asosidagi yozuv, faol o'qitish, raqamli hikoyachilik va tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi interaktiv muhit EFL o'quvchilarining motivatsiyasi, ijtimoiy ko'nikmalari va o'quv natijalariga ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi 10–11-sinf o'quvchilarining ingliz tilini o'rganish jarayonida hayotiy ko'nikmalarni hamkorlik texnologiyalari yordamida rivojlantirishning nazariy asoslari, metodik imkoniyatlari va amaliy tavsiyalarini yoritishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Hayotiy ko'nikmalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish masalasi bugungi pedagogik tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Mahalliy ilmiy izlanishlarda ingliz tili darslarini faqat grammatik va leksik kompetensiyani emas, balki kommunikativ, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishni ta'minlovchi ko'p funktsiyali maydon sifatida tashkil etish tendensiyasi kuchaymoqda. Jumladan, ingliz tilini o'qitish metodikasini hamkorlik strategiyalari asosida loyihalashga bag'ishlangan yangi avtoreferatda hamkorlikka asoslangan yondashuv pedagogik muammo sifatida tavsiflanib, til o'rganish jarayonining pedagogik-psixologik xususiyatlari hamda amaliy takliflar ishlab chiqilgani qayd etiladi [1].

O'zbek olimlarining tadqiqotlarida kommunikativ kompetensiya, muloqot madaniyati va o'quvchi faolligi ingliz tili o'qitishning markaziy kategoriyalari sifatida qaraladi. Qo'ldoshevaning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tili darslarida muloqot madaniyati ko'nikmalarini shakllantirishga bag'ishlangan ishi innovatsion texnologiyalardan foydalanish natijasida muloqot madaniyati ko'rsatkichlari oshganini ko'rsatadi. Garchi tadqiqot yosh jihatdan boshlang'ich bosqichga mansub bo'lsa-da, undagi konseptual yondashuv yuqori sinf o'quvchilari uchun ham dolzarbdir: o'quvchi tilni ijtimoiy vaziyatda qo'llagan sari uning kommunikativ va ijtimoiy tayyorgarligi ortadi [2].

Namangan ilmiy maktabiga oid avtoreferatlarda kommunikativ yo'nalgan o'qish texnologiyalari, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi va o'quvchilarda ko'p madaniyatli kontekstda samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Bu manbalarda ingliz tili darslarida faqat til birliklarini o'rgatish emas, balki turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilishga tayyorlovchi ijtimoiy amaliyotning o'zi muhim ekani ta'kidlanadi [3].

Boshqa mahalliy tadqiqotlarda nutqiy vaziyatlardan foydalanish, o'quvchilarning kommunikativ va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish, interfaol metodlar va AKT vositalari yordamida muloqotga kirishuvchanlikni oshirish ustida to'xtalib o'tiladi. Ayniqsa, nutqiy vaziyatlarga tayangan dars tuzilmasi o'quvchilarning real hayotga yaqin til tajribasini boyitishi, bu esa life skills shakllanishiga xizmat qilishi mumkin [4].

Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, O'zbekiston pedagogik tadqiqotlarida "life skills" atamasi ba'zan to'g'ridan-to'g'ri qo'llanmasa-da, uning mazmuniga kiruvchi ko'nikmalar —

jamoada ishlash, muloqot madaniyati, mustaqil fikrlash, o'zini baholash, ijtimoiy faollik, tanqidiy yondashuv — alohida komponentlar sifatida muntazam o'rganilmoqda. Masalan, zamonaviy metodologik ishlarda interfaol va hamkorlikka asoslangan yondashuvlar o'quvchi mustaqilligi, izlanishi, guruh bilan ishlashi va tahliliy fikrlashini kuchaytirishi ko'rsatilgan [5].

Xorijiy tadqiqotlar esa bu masalani ancha aniq empirik mezonlar bilan yoritmoqda. 2026-yilda e'lon qilingan tadqiqotda Efiopiyadagi 10-sinf o'quvchilari orasida collaborative writing instruction qo'llanilganda ijtimoiy ko'nikmalar sezilarli rivojlangani, ya'ni jamoaviy ishlash, o'zaro ta'sir, ishonch va sinfdoshlar bilan hamkorlik kuchaygani aniqlangan [6].

2025-yildagi boshqa tadqiqotda faol o'qitish yondashuvi EFL o'quvchilarining motivatsiyasini oshirishi, ingliz tiliga ijobiy munosabatni kuchaytirishi va xavotirni kamaytirishi aniqlangan. Bu holat life skillsning psixosotsial tarkibi, xususan o'ziga ishonch, moslashuvchanlik va ijtimoiy ishtirok kabi jihatlari bilan chambarchas bog'liq [7].

2024-yildagi raqamli hikoyachilikka oid tadqiqotlar esa collaborative learner-generated digital stories o'quvchilar lug'atini boyitish bilan birga ularning ijodkorligi, sheriklikda ishlash madaniyati va vazifa uchun javobgarligini ham rivojlantirishini ko'rsatmoqda [8].

Shuningdek, 2025-yilgi sistematik sharhda EFL kontekstida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun aynan faol va hamkorlikka asoslangan muhit markaziy omil ekani ko'rsatib berilgan [9].

Metodlardan tavsiyalar va muhokamalar. 10–11-sinf o'quvchilarida life skillsni rivojlantirish uchun ingliz tili darslarida tanlanadigan metodlar mazmunan kommunikativ, tashkil etilishiga ko'ra hamkorlikka asoslangan va natijaga ko'ra kompetensiyaviy bo'lishi lozim. Bunday yondashuvda darsning markaziga o'qituvchi izohi emas, balki o'quvchining amaliy faoliyati qo'yiladi. O'quvchi faqat "to'g'ri javob topuvchi" emas, balki muhokama qiluvchi, tinglovchi, kelishuvchi, fikrini asoslovchi, nizoni boshqaruvchi va natija uchun javob beruvchi shaxs sifatida maydonga chiqadi.

Birinchi navbatda, juftlik va kichik guruhda ishlash metodlari muntazam qo'llanishi kerak. Masalan, "Think–Pair–Share", "Round Table", "Inside–Outside Circle", "Jigsaw", "Gallery Walk" kabi shakllar o'quvchini doimiy muloqotga jalb qiladi. Ushbu shakllarda o'quvchilar o'z fikrini bayon etadi, sherigining fikrini eshitadi, kelishmovchiliklarni bartaraf etadi va umumiy xulosaga keladi. Bu jarayonlarda jamoada ishlash, faol tinglash, mulohaza yuritish, sabr, mas'uliyat va muloqot odobi kabi life skills shakllanadi.

Ikkinchi muhim yo'nalish — muammoli vaziyatga asoslangan topshiriqlar. Masalan, "Agar maktabingizda xalqaro ingliz tili festivali tashkil qilinsa, guruhingiz qanday reja tuzadi?", "Sinfdoshlar orasida telefonlardan noto'g'ri foydalanish muammosini qanday hal qilasisiz?", "Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha ingliz tilida maktab kampaniyasi loyihasini ishlab chiqing" kabi vazifalar o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtiradi. Bu topshiriqlar til birligi bilan birga muammoni anglash, yechim variantlarini ko'rish, muqobil qarorlarni taqqoslash va jamoaviy xulosaga kelishni talab qiladi.

Uchinchi yo'nalish — rol o'ynash va simulyatsiya. "Parent–Teacher Meeting", "Job Interview", "Travel Agency Consultation", "School Council Discussion", "Conflict Resolution" kabi rolli vaziyatlar o'quvchilarning muloqotga kirishish qobiliyatini oshiradi. Bunda o'quvchi real hayotda uchrashi mumkin bo'lgan vaziyatni ingliz tilida boshdan kechiradi. Ayniqsa, 10–11-sinf o'quvchilari uchun kasb tanlash, intervyu, taqdimot, kelishuv, muzokara, ijtimoiy tashabbus mavzulari juda mos keladi.

To'rtinchi metod – loyiha asosida o'qitish. Loyiha vazifalari uzoqroq muddatda bajariladi va o'quvchilardan rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash, ma'lumot izlash, natijani taqdim etish va refleksiya qilishni talab qiladi. Masalan, "Healthy Lifestyle Campaign", "Teen Problems and Solutions", "Career Guidance in English", "My Community Needs Volunteers" mavzularidagi mini-loyihalar hayotiy ko'nikmalarni chuqur shakllantiradi. Aynan loyiha ishlari orqali liderlik, hamkorlik, vaqtni boshqarish va javobgarlik kuchli namoyon bo'ladi.

Beshinchi metod — hamkorlikdagi yozma ishlar. So'nggi xorijiy tadqiqotlar collaborative writing'ning ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi samaradorligini ko'rsatmoqda. Shuning uchun esse, poster-matn, tavsiya xati, muammo-yechim jadvali, intervyu savollari kabi yozma ishlarni yakka emas, kichik guruhda tuzdirish foydali bo'ladi.

Oltinchi yo'nalish — refleksiv baholash. Dars yakunida "Today I contributed by...", "My group worked well because...", "Next time we should improve..." kabi qisqa refleksiya kartalari qo'llanilsa, o'quvchilar o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishni o'rganadi. Bu esa o'zini boshqarish va o'z-o'zini baholash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, life skillsni rivojlantirish maxsus alohida dars talab qilmaydi; uni ingliz tili darsining mazmuniga singdirish mumkin. Muhimi, o'qituvchi topshiriqni faqat til o'rganishi uchun emas, balki ijtimoiy-hayotiy tajriba yaratish uchun loyihalashi kerak. Mahalliy dissertatsiyalarda ham hamkorlik strategiyalari, kommunikativ vaziyatlar va muloqot madaniyatiga tayangan metodlar samarali ekanini qayd etilgan, xalqaro tadqiqotlar esa faol va hamkorlikka asoslangan muhit motivatsiya va ijtimoiy o'sishni kuchaytirishini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, metodik tavsiyalarning markazida quyidagi tamoyillar turishi lozim: vazifaning hayotiyliigi, muloqotning tabiiyligi, hamkorlikning majburiyligi, har bir o'quvchi ishtirokining ta'minlanishi, refleksiya va baholashning shaffofligi.

Statistik natijalar va tavsiyalar. Tajriba-sinov ishlarini tashkil etishda odatda nazorat va tajriba guruhlarida asosida ishlash maqsadga muvofiq bo'ladi. Life skillsni baholashda faqat til natijalari emas, balki ijtimoiy va shaxsiy ko'rsatkichlar ham kuzatilishi lozim. Bunga kommunikativ faollik, jamoada ishlash darajasi, tashabbus ko'rsatish, vazifani bo'lib olish, muammo yechish, o'z fikrini asoslash, o'zaro hurmat va refleksiya mezonlari kiritilishi mumkin.

Mahalliy ilmiy ishlarda innovatsion metodlardan foydalanish natijasida o'quvchilarning muloqot madaniyati

ADABIYOTLAR

1. Ashurova D.G'. Ingliz tilini o'qitish metodikasi fanini hamkorlik strategiyalari asosida loyihalashni takomillashtirish. – Buxoro, 2026.
2. Qo'ldosheva N.A. Boshlang'ich sinf ingliz tili darslarida o'quvchilarning muloqot madaniyati ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi. – Buxoro, 2025.
3. Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti materiali. Kommunikativ yo'nalgan o'qish texnologiyalari ingliz tili kommunikativ kompetensiyasi tarkibidagi o'qish kompetensiyasini rivojlantirishi bo'yicha avtoreferat materiali. – 2025.
4. Chirchiq davlat pedagogika universiteti materiali. Ingliz tili darslarida o'quvchilarning ko'p madaniyatli kontekstda samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga oid avtoreferat materiali. – 2024.
5. Buxoro davlat universiteti materiali. Ingliz tili darslarida o'quvchilarning kommunikativ va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda o'quv va nutqiy vaziyatlardan foydalanish bo'yicha avtoreferat materiali. – 2024.
6. Xudoyberdiyeva, Z. (2023). Hamkorlikka asoslangan ta'lim texnologiyalari va o'quvchi mustaqilligi. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 2(4), 78–84.
7. Boltayeva M. Metodologiya prepodavaniya frazeologicheskix edinits na angliyskom yazyke dlya starsheklassnikov // *Ilmiy jurnal*. – 2025.
8. Enhancing learners' social skills in EFL classrooms: The role of collaborative writing instruction // *International Journal of Educational Research*. – 2026.
9. Rezaei A. Implementing active learning approach to promote motivation, reduce anxiety, and shape positive attitudes: A case study of EFL learners // *International Journal of Educational Research*. – 2025.
10. Nami F. Exploring the effect of EFL students' self-made digital stories on their vocabulary learning // *Computers & Education*. – 2024.
11. Fostering critical thinking skills among EFL learners in higher education: A systematic review // *Teaching and Teacher Education*. – 2025.